

ДО
ЧЛЕНОВЕТЕ НА НАУЧНОТО ЖУРИ
УТВЪРДЕНО СЪС ЗАПОВЕД № РД 38-558/15.09.2016г.
НА РЕКТОРА НА СУ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

СТАНОВИЩЕ

*от доц. д-р Мирослав Димитров, Юридически факултет на УНСС –
член на научното жури по защитата на дисертационния труд
на проф. д-р Иван Русчев на тема "ПРЕСТАЦИЯТА"
за присъждане на научната степен "ДОКТОР НА ЮРИДИЧЕСКИТЕ НАУКИ"*

Уважаеми колеги, членове на научното жури,

Представям на вниманието Ви становището, което с решение на журито, утвърдено със Заповед № РД-38-558/13.09.2016г. на Ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, на основание чл. 13 от Закона за развитието на академичния състав в Република България, чл. 40 от Правилника за прилагане на Закона за развитие на академичния състав в Република България, чл. 81 от Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в Софийския университет „Св. Кл. Охридски“ съм определен да изготвя за дисертационния труд на проф. д-р Иван Русчев с оглед на публичната му защита и за присъждане на автора научната степен „доктор на юридическите науки“ .

1. Дисертационният труд на проф. д-р Иван Русчев е посветен на класическа тема на облигационното право – престацията. В римското право терминът е употребяван като сборна категория за всяко действие или бездействие - предмет на облигационната връзка, както за *date*, така и за *facere*. За съвременната правна доктрина и практика престацията (предметът на дълга) е сред основополагащите понятия, които очертават рамките на законосъобразното развитие на отношението между кредитора и длъжника, т.к. престацията определя какво дължи длъжникът и какво може да очаква и да изисква кредиторът - възможното и дължимо изпълнение. В този смисъл тематичният обхват на дисертационния труд, зададен посредством краткото, но удачно подбрано заглавие, подготвя читателя за изследване, в което през призмата на едно основополагащо понятие с теоретико-доктринерна стойност да бъдат разгледани значими научни и научно-приложни проблеми. Това е направено както посредством систематизация на водещите тези в класическата и съвременната доктрина, така и чрез отчитане на по-новите разрешения в съдебната практика, съчетани с авторови тези.

Предметът на правния дълг, макар да е тема класическа и традиционно присъстваща в учебните курсове по облигационно право, в коментарите на закона, а в отделни аспекти – и в редица публикации в литературата, досега не е била обект на самостоятелно монографично изследване у нас. С представения дисертационен труд за пръв път е направен сполучлив опит за цялостно и систематично теоретично изследване, посветено на престацията, което само по себе си вече представлява научен принос. Следва да бъде приветствана научната дързост на автора да се заеме с тази, до голяма степен позната и често обсъждана, но недостатъчно проучена в дълбочина проблематика, да я изследва в дълбочина, да я обобщи и да се опита за достигне до нови теоретически и практически изводи. Темата е пределно широка, поради което представлява сериозно предизвикателство. Подробното ѝ проучване и неизбежното вземане на становище по редица общи и конкретни въпроси, свързани с нея, е по силите и възможностите само един зрял и опитен теоретик и практик, какъвто за мен е авторът на изследването.

2. Представеният за придобиване на научната степен „доктор на юридическите науки“ труд е с впечатляващия обем от 538 страници (вкл. библиографска справка) с 1264 бележки под линия. Цитирани са 183 заглавия, включително такива на английски, френски, немски, руски, италиански езици. Във връзка с умело използвания от автора научен апарат се налага усещането, че за разлика от някои по-млади автори, които понякога самоцелно цитират както стойностни, така и понякога недотам стойностни съчинения, а също и такива, които нямат пряка връзка с темата, просто за да увеличат броя на заглавията в библиографията си, в случая авторът вероятно съзнателно е цитирал само най-важните и значими специални източници, с които е боравил в своето изследване.

Още по общотеоретичната материя, предшестваща същинското изложение по темата, авторът не се е поколебал да оспори широко разпространени и доминиращи възгледи и да аргументира своите по редица въпроси. Такива са напр. въпросите за субективното право, за правното задължение като съдържание на облигационното отношение, за видовете субективни права и правните задължения и др. Такива оригинални тези той изразява напр. за възможността да се прехвърлят вещни права с договор в полза на трето лице; за валидността на дарствено разпореждане с чужда вещ; за характера на задължението на възложителя по договор за изработка да прегледа изработеното и редица други. Съществена научна новост представляват и изводите за разликата между предмет и обект на облигационното отношение, за същността на неистинската солидарност, за характера на задължението за издръжка, което възниква в тежест на надарения при нужда на дарителя.

В структурно отношение дисертационния труд обхваща увод, четири глави и заключение. В увода са изложени в синтезиран вид непосредствените изследователски задачи, очертани са главните проблеми, погледнати през ядрото на облигацията – престацията. Пак там, тръгвайки от престация в римското право е направена връзка със съвременните доктринерни схващания за това основополагащо понятие на облигационното право.

3. Още в началото на труда авторът подкрепя с множество аргументи разбирането, че *под престация следва да се разбира съдържанието на дължимото поведение, чрез което това задължение се изпълнява* (т.е. съответства на насрещното кредиторско право), а не *самият резултат* (както приема широко застъпваното у нас разбиране). Според дисертанта самото съдържание на поведението се описва било чрез резултата, който ясно се откроява като самостоятелна последица от длъжниковото поведение, било в самото обективиране на поведението, отговарящо на съответните изисквания и критерии независимо от резултата, който би настъпил като негова последица.

Теоретичното изследване на самото понятие за субективно право, правно задължение и облигационно отношение в **Глава I** са дали повод дисертантът да изложи и аргументира свои тези във връзка с тези абстрактно-теоретични понятия и да направи редица обосновани изводи с приносно значение. Без претенция за изчерпателност мога да посоча следните авторски изводи: *изследване развитието на понятието за правоотношение в сравнително-правен и исторически аспект; теоретичните въпроси за имуществения характер на интереса и значението на вида на интереса за валидността на възникналата облигационна връзка; тезата на автора за разграничението между претенция, притежание и публичното право на иск; тезата за конкуренцията на притежания; изграждането на единно понятие за правно задължение по повод на което са очертани границите на т.нар „неправни задължения“ – нравствен, морален дълг, естествени задължения, несъщински задължения, известни в немската правна доктрина като Obliegenheiten (в отлика на добавъчните, но същински задължения nebenpflichten); вижданията на дисертанта за същността на т. нар. „право на взискване“ на кредитора, чието съществуване се обосновава в облигационната доктрина във връзка с имуществената отговорност на длъжника уредена в разпоредбата на чл. 133 ЗЗД. С приносен характер е и аргументираното в тази част на изложението виждане, според което естествени са тези задължения, на които съответства насрещно субективно право (с изключение на случаите, в които срещу вземането успешно е упражнено възражение за давност, на които вземания следва да бъде отречено качеството субективно права), но чието изпълнение не може да бъде искано нито доброволно, нито принудително. Тази аргументация е допълнително подсилена, като са посочени и други хипотези, в които доктринерното виждане за единството на правата и задълженията се оказва силно разколебано от съществуването на права, на които не противостои насрещен дълг, както и на задължения, на които не противостоят корелативно свързани с тях субективни права. В тази връзка, с оригиналност се отличават направените изводи, че не само на потестативните права, но и на абсолютните субективни права (развиващи се до нарушаването си извън съдържанието на правоотношението), не съответства насрещно задължение.*

4. Със следващата Глава II се навлиза в същността на изложението – даденото определение за престация *сислово е подчинено и е свързано с редица изводи, достигнати от автора при изясняване на общите понятия в Глава I. Това създава*

убедителност на направените изводи, но и засилва усещането за смислова подчиненост и свързаност на отделните глави и другите подразделения на текста. Освен задълбоченото изследване на българската и на чуждестранната литература, авторът обосновава своите изводи и чрез обосновано, но не самоцелно, критично отричане на някои общовъзприети обяснения, както и с умело водена коректна полемика, когато той споделя вече изказано в теорията виждане, но с аргументация различна от традиционната. В тази смислова цялост освен формиране на авторската теза относно същността на престацията, са разгледани и допълнителни въпроси като напр. този за начина на определяне съдържанието на дължимата престация при договорните и при извъндоговорните облигации (Глава Втора, §1, II). Не може да бъде подмината като съществен принос и предложената от автора класификация на видовете престации (респективно - на видовете задължения с оглед на престацията), която е изведена след логично звучащата критика на недостатъчността и липсата на систематизация на съществуващите в доктрината класификации.

По-нататък в Глава II - §2 се съдържа детайлно изследване върху различни видове престации, според първоначално изведените от автора класификационни критерии. Тук с изцяло нови аргументи са изведени особеностите на личните и предметните престации, на заместимите и незаместими престации, видовете престации с оглед на местоизпълнението, престациите с еднократно и трайно изпълнение (като специално внимание е обърнато на практическите проблеми, свързани със споровете по определяне на престациите като периодични). Прави силно впечатление, че в тази връзка е изследвана и разнообразна съдебна практика, като по този начин е аргументирано и практическото значение при класифициране и отнасяне на определен вид задължение с оглед специфичните правила за неговото изпълнение, неизпълнение и съответните последици от неизпълнението.

В рамките на тази глава детайлно са изследвани задълженията за прехвърляне право на собственост или ограничено вещно право и паричните задължения (под-параграф 3-А и под-параграф 3-Б). Това може да се отчете и като известна слабост, заслужаваща добронамерена критика, т.к изложеното по повод различните видове престации съвсем не е равностойно. То обаче е обяснимо с обстоятелството, че задължения като тези за *dare*, паричните задължения, както и разгледаните в глава IV солидарни и неделими задължения, разкриват несравнимо по-голям кръг от проблеми, в сравнение например на делението на престациите на такива за фактически и правни действия. Изложението в тези два под-параграфа умело съчетава теоретичния подход (изясняване на понятия, отграничение от сходни институти и явления) с практическия подход на критично изследване на проблемите, които паричните задължение и задълженията за *dare* предизвикват в най-новата съдебната практика. Като пример в тази насока могат да бъдат посочени изводите по отношение правилата за носене на риска, особеностите когато източник на задължение за *dare* е договор за дарение; клаузата в полза на трето лице по смисъла на чл. 22 ЗЗД; допустимостта и действието на клаузите за отлагане настъпване на вещния ефект; по оригинален начин са разгледани още категориите бъдещи вещи, чужди вещи и бъдещо имущество;

прехвърлянето на собствеността върху вещи, определени по рода си; прехвърляне на собствеността върху вещи, определени алтернативно и др.

Подобно на тях задълбочено и богато информативно е и изложението посветено на паричните задължения (Глава втора, § 3, под-параграф 3-Б, III), където са обсъдени *понятието за пари и техните характеристики, вещноправния режим на паричните знаци, парите като официален документ и функциите на парите*. При вече изяснената специфика в предмета на паричните задължения, е отделено внимание и на особеностите при тяхното изпълнение. Тази смислова цялост сама по себе си е с приносен характер, т.к. подобно цялостно изследване в съвременната цивилистична литература, посветено на паричните задължения, и в частност на задължението за лихва, липсва.

5. Систематиката в излагането на проблемите следва авторовата концепция за представяне на отделните видове задължения с оглед на предмета, като изключение не прави и представянето на задълженията произтичащи от уговорени модалитети – условие, срок или тежест, които са разгледани в три самостоятелни параграфа в **Глава III**. На подробен анализ са подложени особеностите на престациите при условните, срочните задължения и при задълженията, произтичащи от клауза за тежест. Изяснено е, че и трите случая водят до специфики в съдържанието на престацията, като големият обем на разглежданата проблематика е дал основание на автора да ги отдели в самостоятелна глава. Това разрешение следва да бъде оценено положително, тъй като спектърът на проучените проблеми е твърде широк и разнообразен. Разгледани подробно са напр.: *действието на задълженията произтичащи от модус, спецификите при тяхното изпълнение (специално внимание е отделено на възможността да се иска реално изпълнение или компенсаторно обезщетение за неизпълнение на тежест, активната и пасивната легитимация при такава претенция), действието им по отношение на друго задължение (напр. при поставяне на задължението за dare под отлагателно или прекратително условия)*. Засегнати са и въпроси от чисто практическо значение (напр. обсъдена е липсата на възможност по ЗКИР за вписване настъпването на уговорено условие, разгледана е съдебна практика с оглед валидността на модуса за тежест и срок и редица други. В връзка с тези групи въпроси са направени и редица заключения и изводи с приносно значение, сред които се открояват авторовата теза относно правните очаквания, разбиранията за неприложимостта на чл. 78 ЗС при обуславяне на задължение за dare на движима вещь при последващо придобиване на собствеността, предсрочната изискуемост (§ 2, IV), последиците от настъпването на срока, отграничение на срочните задължения от задълженията без срок по чл. 69, ал. 1 ЗЗД (§ 2, V) и т.н.

6. Последната в структурно отношение Глава IV се занимава с престацията при неделими и солидарни задължения. Като приносен тук следва да се подчертае сполучливият опит на автора да обобщи цялата налична проблематика на солидарните и неделимите задължения и да изгради по редица въпроси свои оригинални тези. Внушителен е броят на използваните източници. Впечатляващи са и задълбочените познания, които авторът демонстрира като свободното пресъздава и коментира текстове

от предкласическото и класическото римско право, както и изказани становища в романистичната литература. Логично е изведено накрая определението за солидарни задължения като такива, при които една, по естеството си делима престация, се дължи по такъв начин, че кредиторът може да я иска изцяло от всеки от длъжниците, но изпълнението от страна на един от тях погасява дълга и освобождава останалите солидарни длъжници. Като съпоставка е изяснена неделимостта, обусловена от волята на страните или от естеството на престацията и е изтъкнато, че едва някои от последиците на неделимостта (невъзможност да се простира на части, необходимост дължимото по неделим дълг да се простира общо на всички кредитори при наличие на повече от един кредитор, съхраняване неделимостта по отношение на наследниците на длъжник по неделимо задължение – вж. така чл. 128 и чл. 129 ЗЗД) са посочени от законодателя. Изяснени са източниците и действието както на активната и пасивна солидарност, така и на неделимостта. Наситено с богата и интересна информация е изложението, в което е отразена историята на тези видове задължения. Засегнати са и множество актуални въпроси от значение както за материалното право (*напр. за несъщинската солидарност, за действието на неизпълнението от страна на един солидарен длъжник, за възможността при активна солидарност да се търси изпълнение от само един от кредиторите*), така и за процесуалното право (*напр., аргументирани са характерът на другарството при неделимите и солидарните задължения, действието на съдебното решение, постановено срещу само един солидарен длъжник и др.*). С приносен характер в тази част от изследването е не само тезата на автора за правната същност на несъщинската солидарност, но така и изследване на нейната правилност при три особено значими за практиката хипотези – прекия иск на увредения срещу застрахователя на делинквента; правилото на чл. 88 ТЗ и отговорността за чужди действия по чл. 49 ЗЗД. Голяма част от авторовата аргументация е почерпена от разпоредби на ЗЗД (отм.) особено там, където са представени видовете неделими задължения.

7. Извън вече посочените дотук научни достойнства на дисертационния труд и някои отбелязани научни приноси, в допълнение могат да бъдат изтъкнати и следните приноси:

- обоснованото оригинално виждане за съотношението между притезанията в хипотезата на конкуренция, а по повод прекия иск на увредения срещу застрахователя на делинквента – тази конкуренция е видяна като призната възможност вземане съществуващо срещу определено лица да се претендира от друго по силата на изрична законова разпоредба (*което е част от оригиналното авторово виждане за несъщинската солидарност*);

- *подробното* изследване на спецификите на задължението за *date* с източник дарствено разпореждане, когато същото се отнася до бъдещи вещи;

- логичните и правилни според мет изводи относно възможността да се уговори тежест при: 1/ едностранни сделки, различни от завещанието или при 2/ безвъзмездни сделки, различни от договора за дарение, както и при 3/ възмездни правни сделки;

- анализът на действието на активната солидарност и на неделимостта, свързано и определяно в голяма степен от естеството на престацията.

8. Езикът, на който са представени на читателя познанията и разсъжденията на автора по изследваните проблеми е език прецизен и оригинален, това за мен е език на един завършен правник. Безспорните му езикови умения за точно боравене с понятията са спомогнали в значителна степен за изграждане на оригиналната му концепция за предмета на изследването. Следва да се отбележи още, че на страниците на своята работа по различни въпроси авторът води коректна задочна дискусия с безспорни авторитети в правната наука, като се позовава или опонира аргументирано, но винаги с ясно изразено уважение към мненията на авторите, включително тези от тях, които не споделя.

9. Към дисертационния труд могат да се отправят и някои дребни препоръки най-вече с оглед бъдещото му издаване, което аз лично препоръчвам на автора. За по-бързото ориентиране на читателя авторът може да включи в работата си съкратен вариант на съдържанието (кратко съдържание), а така също и азбучен показалец. Струва ми се също, че би могло да се преосмисли номерирането на някои структурно обособени части на труда – напр. т.н. подпараграфи биха могли да се инкорпорират в структурата като пълноценни параграфи и евентуално да отпадне използването на римски цифри наред с арабските, като се увеличи съответно с едно ниво раздробяването на номерираните с арабски цифри части от изложението.

10. С оглед на изложеното по-горе считам, че изискванията на чл. 12, ал. 3 от Закона за развитие на академичния състав на Република България безспорно са изпълнени изцяло. Представеният за публична защита дисертационен труд съдържа важни теоретични обобщения по значими научни и приложни проблеми, които напълно съответстват на съвременните постижения на правната наука и представляват оригинален принос в теорията на гражданското право (и в частност на облигационното право). Изследването съдържа още и множество солидно обосновани решения по редица съществени и спорни въпроси в правната теория и практика, което допълнително повишава неговата научна и практико-приложна стойност. Затова убедено предлагам на почитаемото научно жури **да присъди на проф. д-р Иван Русчев Русчев научната степен „доктор на юридическите науки“**, код 3.6 право (научна специалност „Гражданско и семейно право“).

С уважение:.....
(доц. д-р Мирослав Димитров)